

Базелюк В.Г.,
*канд. пед. наук, доцент,
доцент кафедри університетської освіти і права,
Центрального інституту післядипломної педагогічної освіти,
ДВНЗ “Університет менеджменту освіти”, м. Київ*

**Умови підготовки конкурентоздатних фахівців у закладах
професійної освіти**

Анотація: Статтю присвячено проблемі підготовки конкурентоздатних фахівців у закладах професійної освіти. Розкрито організаційно-педагогічні умови, освітні технології та засоби вирішення актуальної соціально-педагогічної проблеми.

Ключові слова: заклад професійної освіти, конкурентоздатність, фахівець, організаційно-педагогічні умови, освітні технології.

Основний виклад матеріалу. Процес модернізації українського суспільства, необхідність його інноваційного розвитку обумовлені сучасною соціально-економічною ситуацією, рівнем розвитку науки, виробництва, техніки, технологій, які значною мірою актуалізують пошук нових форм і методів випереджального розвитку професійної освіти з метою підготовки конкурентоздатних фахівців.

Як зазначено в статті 15 Закону України «Про освіту» метою професійної (професійно-технічної) освіти є формування і розвиток професійних компетентностей особи, необхідних для професійної діяльності за певною професією у відповідній галузі, забезпечення її конкурентоздатності на ринку праці та мобільності і перспектив кар’єрного зростання впродовж життя [2].

Таким чином, сьогодні, для системи професійної освіти, найбільш актуальним завданням є підготовка конкурентоздатного фахівця, що володіє професійною компетентністю, яка відповідає вимогам ринку праці.

Підготовка кадрів високої кваліфікації має здійснюватися на основі компетентнісного підходу, що дозволить випускнику закладу професійної освіти успішно застосовувати набуті знання, вміння та навички для вирішення виробничих завдань, ефективно здійснювати ділові комунікації, бути готовим до навчання протягом усього життя в зв'язку зі змінами вимог професійної діяльності.

У реальній практиці професійна освіта виконує низку важливих функцій: економічну - відтворення кваліфікованої робочої сили з урахуванням потреби ринку праці; формування професійної компетентності як чинника успішної самореалізації особистості; соціальну - передача професійного досвіду, формування соціально-професійної структури населення; педагогічну - виховання і розвиток особистості, формування її морально-ціннісних установок.

Аналіз літератури [1; 3; 5] з проблеми нашого дослідження дозволяє зробити висновок, що формування конкурентоздатності фахівців у закладах професійної освіти є важливим етапом на шляху становлення особистості як активного діяча, здатного творчо застосовувати свої знання на практиці. Разом з тим, вивчення досвіду роботи закладів професійної освіти дало можливість виокремити ряд протиріч між:

- потребою суспільства в конкурентоздатних, компетентних фахівцях і недостатнім рівнем їх професійної підготовки в закладах професійної освіти;

- необхідністю використання в освітньому процесі закладів професійної освіти сучасних інноваційних технологій і неготовністю частини викладацького складу забезпечити їх використання;

- необхідністю підвищення конкурентоздатності фахівців і недостатньою розробленістю програмно-методичного забезпечення процесу організації навчально-пізнавальної та навчально-трудової діяльності.

Виходячи з вищезазначеного, ми дотримуємося підходу [3; 4], згідно з яким виділяються наступні основні елементи процесу професійної підготовки:

- людина та її сутнісні характеристики;
- соціально-економічне середовище, сфера культурного і духовного життя суспільства;
- єдина система неперервної професійної освіти;
- система і процес виховання, навчання і розвитку фахівців;
- психолого-педагогічні науки;
- інженер, педагог;
- роботодавці та інші соціальні партнери;
- заклад професійної освіти.

Важливим аспектом вирішення проблеми формування конкурентоздатного фахівця є визначення його особистісних якостей. Пропонуємо такий варіант їх визначення:

- компетентність (компетентність - динамічна комбінація знань, умінь, навичок, способів мислення, поглядів, цінностей, інших особистих якостей, що визначає здатність особи успішно соціалізуватися, провадити професійну та/або подальшу навчальну діяльність);

- організованість (здатність чітко організувати свою працю, здатність прогнозувати, планувати, координувати, регулювати, контролювати і аналізувати професійну діяльність);

- комунікабельність (здатність підтримувати контакти з іншими учасниками професійної діяльності, створювати атмосферу довіри, взаємної підтримки і взаєморозуміння);

- підприємливість (зацікавленість і ініціативність у впровадженні інновацій в професійну діяльність, вміння удосконалювати її технологію, поліпшувати умови праці);

- креативність – (здатність створювати і знаходити нові оригінальні ідеї, відхиляючись від прийнятих схем мислення успішно вирішувати завдання нестандартним чином);

- адаптивність (здатність адаптуватися до нової ситуації і вживати адекватні підходи до вирішення професійних проблем, здатність швидко і приймати рішення);

- працездатність (здатність в короткі терміни справлятися з великим обсягом роботи, своєчасно виконувати професійні обов'язки);

- лідерство (здатність до керівництва і виховання ділових якостей у колег, співробітників, до вироблення принципів організації праці);

- соціальна відповідальність (здатність поєднувати в роботі державні, корпоративні та особисті інтереси);

У вітчизняній і російській педагогіці професійної освіти проблема формування конкурентоздатності фахівців була розкрита в соціальному, економічному, організаційному і педагогічному аспектах. Це знайшло своє відображення в працях С. Батишева, А. Беляєва, В. Дьоміна, Г. Ібрагімова, А. Найна, Ю. Петрова, П. Осипова, Л. Соьмушина, Н. Ярошенко та ін.. Шляхи і методи формування професійної компетентності майбутніх фахівців досліджували вчені О. Бондаревська, Т. Браже, В. Горчакова, Н. Запрудского, Я. Карпінська, Н. Матяш, А. Міщенко, А. Маркова, Ю. Сенько, В. Сластьонін, Л. Фрідман, М. Холодна, Є. Шиянов, В. Юдін та ін.

Розробці педагогічних умов організації та здійснення навчально-виховного процесу присвячені наукові праці Ю. Бабанського, В. Беспалько, Л. Виготського, С. Гончаренка, Є. Зеєра, Н. Іпполітова, І. Лернера, В. Сластьоніна, М. Стерхова та ін.

У нашому дослідженні під умовами розуміємо сукупність взаємопов'язаних і взаємообумовлених обставин освітнього процесу; об'єктивні можливості змісту, форм, методів і матеріально-просторового середовища, які забезпечують вирішення поставлених завдань.

До педагогічних умов відносимо: спрямованість навчальної діяльності студентів на формування професійної компетентності і конкурентоздатності; включення студентів у реальні виробничі відносини і виробничу практику; орієнтованість навчально-виробничої діяльності на формування особистісних, професійних і громадянських якостей, розвиток індивідуального стилю професійної діяльності; здійснення підготовки фахівців на основі сучасних інноваційних технологій; забезпечення матеріальної бази закладу професійної освіти і можливостей поєднувати навчально-пізнавальну та практичну діяльність студентів; участь роботодавців та інших соціальних партнерів в організації освітнього процесу та забезпечення практики студентів.

Ефективність процесу формування конкурентоспроможності студентів може бути забезпечена тільки на основі трудової діяльності в процесі професійної підготовки. При цьому важливим є аспект реалізації комплексу організаційно-педагогічних умов ефективності процесу підготовки студентів.

З урахуванням визначення загального поняття умов ми визначаємо організаційно-педагогічні умови розвитку конкурентоздатності студентів закладів професійної освіти в процесі підготовки як сукупність зовнішніх обставин освітнього процесу, внутрішніх особливостей особистості студентів, рівня професійної компетентності викладацького складу та навчально-професійної діяльності студентів, від яких залежить формування і розвиток професійно-значущих якостей конкурентоздатних фахівців.

Виходячи з вищесказаного, вважаємо, що ефективно розвивати конкурентоздатність студентів закладів професійної освіти в процесі професійної підготовки можна при виконанні комплексу наступних умов:

а) активізація навчально-професійної діяльності студентів як компонента процесу їхньої професійної підготовки на основі виявлених інтересів, нахилів, здібностей;

б) реалізація моделі процесу професійної підготовки, орієнтованої на розвиток конкурентоздатності студентів;

в) організація освітнього процесу на основі технології розвитку конкурентоздатності студентів;

г) вимірювання рівнів конкурентоздатності студентів закладів професійної освіти на основі розроблених критеріїв і показників;

д) використання особистісно-професійної рефлексії як фактора розвитку конкурентоздатності студентів.

У найзагальнішому вигляді професійна підготовка включає в себе наступні компоненти - процес оволодіння професійними знаннями, вміннями, навичками, а також процес формування професійно-значущих якостей.

На нашу думку, оволодіння навчальною та професійною діяльністю можливо на основі визначення їхньої структури, на основі виділення загальних компонентів цих структур, тобто шляхом розробки і використання суміщених алгоритмів навчальної, навчально-професійної та професійної діяльності.

Узагальнений алгоритм суміщеної навчально-професійної діяльності та професійної підготовки студентів закладу професійної освіти має наступний вигляд:

1. Формулювання цілей професійної підготовки.
2. Формування мотивів професійної підготовки.
3. Встановлення вихідного рівня (стану) професійної підготовки.

4. Розробка програми дій, яка передбачає основні перехідні стани професійної підготовки.

5. Отримання за певними параметрами інформації про поточний стан професійної підготовки.

6. Аналіз інформації, отриманої по каналах зворотного зв'язку.

7. Визначення результатів та, за необхідності, внесення коригуючих змін в освітній процес.

Формування конкурентоздатності фахівців у процесі професійної підготовки доцільно, на нашу думку, здійснювати на основі таких освітніх технологій:

- технологія індивідуалізації навчання, в рамках якої реалізується особистісно-орієнтований підхід і враховуються індивідуальні особливості студентів;

- технологія диференційованого навчання, що передбачає здійснення пізнавальної діяльності на основі врахування індивідуальних здібностей і можливостей студентів;

- технологія навчання у співпраці, в рамках якої реалізується принцип співпраці і здійснюється індивідуальна і колективна відповідальність за вирішення навчальних завдань;

- технологія розвитку критичного мислення, яка допомагає формувати здатність критично ставитися до інформації, вміння аналізувати і диференціювати інформацію для вирішення конкретного завдання;

- ігрова технологія, яка сприяє розвитку навичок вибору різних способів вирішення завдань, активізує розумові процеси і розкриває особистісний потенціал студента;

- технологія комунікативного навчання, метою якої є формування комунікативної компетентності студента, необхідної для успішної адаптації в сучасних ринкових умовах;

- інформаційно-комунікаційні технології, які розширюють можливості освітнього процесу, сприяють підвищенню пізнавальної активності студентів, надають можливості для пошуку інформації, використовуючи інтернет-ресурси;

- технологія проблемного навчання, в рамках якої освітній процес ґрунтується на вирішенні проблемних завдань і ситуацій, які надають процесу навчання пошуковий, дослідницький характер.

Таким чином, визначення і характеристика організаційно-педагогічних умов ефективного розвитку конкурентоздатності студентів закладів професійної освіти було здійснено нами з урахуванням соціального замовлення суспільства, особливостей навчально-професійної діяльності як компонента процесу професійної підготовки.

Визначені нами умови забезпечують найбільший ефект при комплексній реалізації, є необхідними і достатніми. Без комплексу визначених умов не можна ефективно здійснювати підготовку конкурентоздатних фахівців у закладах професійної освіти.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Амиргазин Е. К. Формирование профессиональной компетентности специалиста в СПО / Е. К. Амиргазин. - Кокчетав : Кокшетау университет, 2004. - С. 210-211.

2. Закон України «Про освіту». Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>

3. Найн А.Я., Ключев Ф.Н. Проблемы развития профессионального образования; региональный аспект. - Челябинск: Изд-во ин-та разв. проф. обр., 1998. - 264с.

4. Сумцова Н.В., Едрнова В.Н. Обеспечение качества образования: пути повышения эффективности учебного процесса // Высшее образование сегодня. - №6. - 2003. - С. 30-36.

5. Татур Ю.Г. Компетентность в структуре модели качества подготовки специалиста // Высшее образование сегодня. - 2004. - № 3. - С.20-26.